

***Beleidsplan Stichting
Kenniscentrum voor Makkelijk Lerenden (KML)***

2020 - 2025

Leiden, 9 september 2020

Dr. Willy de Heer
Em. prof. dr. Ton Mooij
Drs. bc. Lydia Bosman

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Een onderwijsprobleem	3
Knelpunt	3
Oorzaak	4
Conclusies.....	5
Beleid KML	6
Missie	6
Visie: Optimaliserend Onderwijs	6
Doelstellingen.....	7
Doelgroepen.....	7
Strategie	8
Activiteiten	8
Voorwaarden.....	8
Organisatie en financiën	8
Literatuur	9

Inleiding

Een onderwijsprobleem

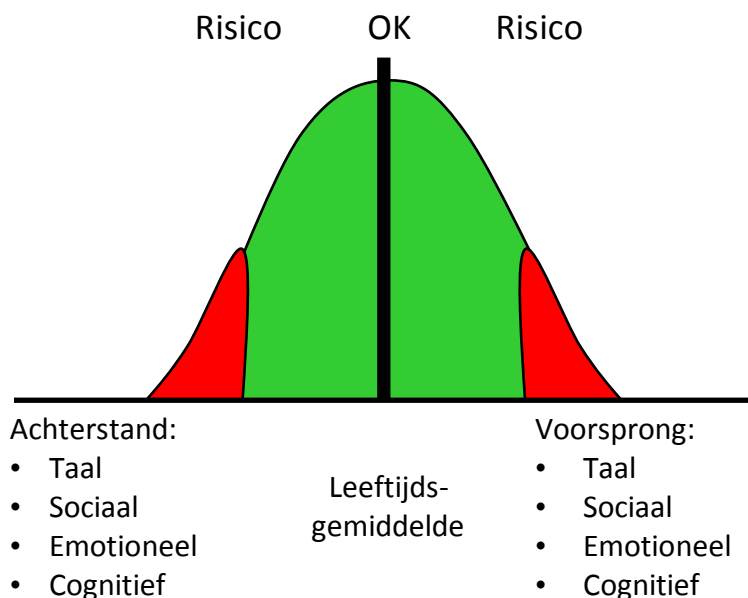
De Nederlandse onderwijswetgeving schrijft voor dat leerlingen *een ononderbroken ontwikkelingsproces* moeten doorlopen. Het onderwijs dient te worden afgestemd op de voortgang in de ontwikkeling van de leerlingen. Voor elke leerling moeten gelijke onderwijskansen worden gecreëerd.

Uit vele onderzoeken is gebleken dat deze wettelijke voorschriften in de schoolpraktijk niet voor alle leerlingen worden gerealiseerd. Dit heeft grote negatieve gevolgen voor de betrokkenen én voor de Nederlandse samenleving als geheel. Met behulp van op de wet gebaseerd, kwalitatief goed onderwijs kunnen veel onnodige problemen worden voorkomen. Ook een uiteindelijk beroep op jeugdzorg en/of algemene en geestelijke gezondheidszorg wordt dan minder.

Knelpunt

In scholen worden leerlingen vrijwel altijd vanaf begin groep 1 naar leeftijd gegroepeerd. Ook de vierjarigen krijgen per schooljaar al speel-/leerstof die is afgestemd op de ontwikkelings- en leerkenmerken en behoeften van gemiddeld ontwikkelde of lerende / gemiddeld intelligente leerlingen (IQ-score 85 - 115). Deze leerlinggroepering naar leeftijd en leerstof wordt het 'leerstofjaarklassensysteem' genoemd.

Deze onderwijssystematiek wordt al heel lang gezien als het belangrijkste knelpunt bij de realisatie van goed onderwijs voor alle leerlingen. Gemiddeld ontwikkelde of lerende leerlingen worden hierin grotendeels op maat bediend, maar per leerlinggroep lopen de leerlingen met relatieve achterstanden of relatieve voorsprongen op met name taal, sociaal, emotioneel of cognitief gebied verhoogde risico's op een verkeerd aanbod en dus verkeerde leerprocessen: zie onderstaande figuur (vervaardigd door Ton Mooij).

Deze risico's uiten zich in bijvoorbeeld sociale isolatie, demotivatie, niet kunnen leren, gedwongen onderpresteren en discipline- en gedragsproblemen. Deze risico's en bijbehorende problemen worden groter naarmate een leerling op één of meer ontwikkelingsgebieden méér afwijkt van het groepsgemiddelde. Leerlingen die moeite hebben met leren (IQ-score 70 - 85) of die juist makkelijk leren (IQ-score 115 - 130) worden hiermee al geconfronteerd. Voor *zeer moeilijk lerenden* (IQ-score

minder dan 70) en *zeer makkelijk lerenden* (IQ-score meer dan 130)¹ is het probleem het grootst. Zij lopen vaak *2 jaar of meer* achter dan wel voor op hun leeftijdsgenoten. Aangepast onderwijs is voor deze leerlingen dan ook cruciaal.

Vanaf begin 20^e eeuw is voor zeer moeilijk lerenden speciaal onderwijs ingericht. Zeer makkelijk lerenden moeten zich redden in het leeftijdsgebaseerde onderwijs.

Alleen al in het basisonderwijs hebben we het over ruim 30.000 zeer makkelijk lerenden², maar de gehele groep leerlingen die problemen ervaart in het *leerstofjaarklassensysteem* is veel groter.

Het onderwijs van ruim 230.000 basisschoolleerlingen³ is vanwege het gebruik van het leerstofjaarklassensysteem onvoldoende afgestemd op de voortgang in hun ontwikkeling.

Vanwege het systematisch niet-passend onderwijs kampen (zeer) moeilijk en (zeer) makkelijk lerenden met méér leer- en gedragsproblemen dan de gemiddeld lerenden. Deze problemen worden al vele jaren onderzocht in de vorm van gedwongen over- en onderpresteren; een belemmerde cognitieve ontwikkeling; psychosomatische klachten; motivatieverlies; verveling; angst- en depressieve stoornissen; sociale, emotionele en psychische problemen (De Heer, 2017; Mooij, 2016a).

De consequenties hiervan kunnen groot zijn voor zowel individuele leerlingen en hun ouders / verzorgers als de samenleving als geheel. Hoewel leerkrachten of docenten soms proberen problemen te ondervangen door extra individuele begeleiding, helpt dit vaak niet (meer) of onvoldoende. Gevolgen kunnen zijn: thuiszitten; schorsing; verwijdering van school; en - na bijvoorbeeld "Veilig Thuis-meldingen" - onder toezicht stelling; en (dreigende) uithuisplaatsing.

Het welzijn en functioneren van leerlingen op korte en lange termijn wordt negatief beïnvloed door onvoldoende aangepast onderwijs.

Oorzaak

Het is curieus dat anno 2020 de systematiek van het onderwijs nog steeds *niet is afgestemd op de voortgang in de ontwikkeling en leerpotentie van (zeer) makkelijk lerenden*. Dit terwijl (1) er al meer dan een eeuw begrip en onderwijs is voor de groep die (zeer veel) moeite heeft met leren⁴; (2) het al die tijd ook bekend is dat velen problemen ervaren vanwege het *leerstofjaarklassensysteem*; en (3) hun *ongelijke onderwijskansen* ernstige gevolgen hebben voor de betrokkenen en de samenleving.

---

¹ Buiten het onderwijs worden deze groepen respectievelijk aangeduid met de psychologische termen: *leerlingen met een verstandelijke beperking* en *hoogbegaafden*.

² In 2018/2019 bezochten 1.440.480 leerlingen het (speciaal) basisonderwijs. 2,1% hiervan is: 30.250 leerlingen. CBS (16 april 2020), <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/71478ned/table>

³ 16,1% van 1.440.480 leerlingen (2018/2019) is: 231.917 leerlingen. En dan hebben we het nog alleen over de basisschoolleerlingen!

⁴ In 1855 is de eerste 'school voor opvoedbare zwakzinnigen' of de 'Idiotenschool' geopend. Na de invoering van de leerplichtwet komt het buitengewoon onderwijs tot bloei. Dit wordt later speciaal onderwijs genoemd.

Eenzijds wordt dit veroorzaakt door een *kennistekort* van onderwijsgeevenden, beleidsmakers en politici wat betreft de leerbehoeften en -mogelijkheden van (zeer) makkelijk lerenden en hun problemen in het huidige onderwijs.

Een belangrijke reden voor het kennistekort is dat de wetenschappelijke kennis over zeer makkelijk lerenden niet gemakkelijk toegankelijk is.

Anderzijds leiden de *heersende denkbelden en sentimenten in de samenleving* over zeer makkelijk lerenden / hoogbegaafden ertoe dat de wél aanwezige kennis niet wordt toegepast.

“Ze komen er toch wel”; “Ze worden voorgetrokken”; “De ouders willen zo graag”.

Conclusies

Essentieel is dat *breed in de samenleving kennis wordt verspreid* over de leerbehoeften en -mogelijkheden van (zeer) makkelijk lerenden/hoogbegaafden en dat men zich bewust wordt van de problemen die een onvoldoende aangepaste omgeving opleveren. Deels onjuiste of onvolledige *denkbelden en sentimenten* moeten worden vervangen door inzicht in feitelijke processen en reële denkbelden daarover. Hierdoor kan meer begrip ontstaan voor de problemen die (zeer) makkelijk lerenden in hun (onderwijs)leven ervaren.

Tegelijk dient het onderwijssysteem te veranderen in een *systeem dat werkelijk is afgestemd op de voortgang in de ontwikkeling van de leerlingen*, zoals wettelijk voorgeschreven (De Heer, 2017; Mooij e.a., 2019). Kwalitatief goed onderwijs kan vele onnodige problemen *voorkomen* in het onderwijs, de jeugdzorg, de gezondheidszorg en het justitieel systeem. Deze verandering vraagt een structurele aanpak die uiteindelijk zal leiden tot een aanzienlijke besparing op maatschappelijke kosten en een hogere productiviteit van de betrokkenen en hun gezinsleden. Ook zal de kwaliteit, ofwel de leeropbrengst van het onderwijs, en de motivatie van docenten, hierdoor worden verhoogd (Mooij & Fettelaar, 2010).

Aanpassing van het onderwijssysteem is noodzakelijk, óók voor zeer makkelijk lerenden, èn is goed voor de samenleving als geheel.

Beleid KML

Ingegaan wordt op de missie van KML, de visie, doelstellingen, doelgroepen, strategie, activiteiten, voorwaarden, organisatie en financiën.

Missie

KML wil bereiken dat (zeer) makkelijk lerenden onderwijs en ondersteuning worden geboden met behulp waarvan zij hun persoonlijkheid, talenten en geestelijke en lichamelijke vermogens zo volledig mogelijk kunnen ontplooiën. Dit vanuit een grote betrokkenheid en gedegen deskundigheid. KML wil helpen het onderwijs voor deze doelgroep goed in te richten, zo mogelijk samen met partners. Beoogde opbrengsten zijn de vergroting van het welbevinden en functioneren van deze leerlingen en dat van de personen in hun directe omgeving, als ook vergroting van de toegevoegde waarde voor de maatschappij als geheel. Daarnaast zal niet alleen het onderwijs, maar zullen ook de economische, juridische en gezondheidssector gebaat zijn bij een goed onderwijssysteem voor de (zeer) makkelijk lerenden.

Visie: Optimaliserend Onderwijs

KML wil op basis van actuele en nieuwe (inter)disciplinaire wetenschappelijke kennis over leerbehoeften en mogelijkheden van zeer makkelijk lerenden, in samenwerking met de overheid en de onderwijssector, het onderwijssysteem in Nederland zodanig helpen inrichten dat dit onderwijs voor zeer makkelijk lerenden ook daadwerkelijk optimaliserend is (De Heer, 2017; Mooij e.a., 2007). Deze ontwikkeling gebeurt tegelijk met de preventieve inrichting van het onderwijs voor (zeer) moeilijk lerenden omdat beide ontwikkelingen, vanuit schoolloopbanen van lerenden gezien, integraal met elkaar samenhangen (zie figuur op pag. 3; Mooij, 2016a).

In dit verband wordt 'Optimaliserend Onderwijs' (OO) gedefinieerd als *onderwijs dat elk kind of elke leerling aantoonbaar continu en optimaal ondersteunt in belangrijke ontwikkelings- en leerprocessen, van begin tot en met het (voorlopige) eind van zijn of haar schoolloopbaan* (Mooij, 2016b). Essentiële kenmerken van dit onderwijs zijn de volgende.

- 1) Op betrouwbare wijze bepalen van de beginkenmerken per kind / leerling aan het begin van de schoolloopbaan. Hiermee kan, pedagogisch en psychologisch verantwoord, het begin van een schoolloopbaan zowel inhoudelijk als didactisch-organisatorisch worden ingericht.
- 2) In het Nederlandse onderwijs zijn landelijke kerndoelen voorgeschreven, maar deze zijn niet eenduidig gekoppeld aan te leren kennis of gedrag in schoolprogramma's of schoolboeken. Ook de evaluatie of toetsing van schoolvorderingen is niet eenduidig gekoppeld aan hetgeen wordt geleerd of gedaan in scholen. Het is gezien deze onduidelijkheden niet mogelijk de kwaliteit van het basisonderwijs vast te stellen, zoals de inspectie van het onderwijs concludeert (zie Mooij e.a., 2019). Noodzakelijk is de landelijke kerndoelen eenduidig te verbinden met begrippen inclusief leerinhouden in schoolprogramma's in een landelijk kerncurriculum. Ook evaluatie of toetsing van niveaus dient via eenduidige, landelijke procedures plaats te vinden (vergelijkbaar met, maar niet identiek aan, het leerlingvolgsysteem van het Cito). Daarnaast kunnen scholen, leerkrachten, leerlingen en ouders vrije opdrachten of activiteiten (buiten het landelijk kerncurriculum) kiezen waarin elke leerling eigen informatie, gedrag of interesses kan realiseren.
- 3) De combinatie van landelijke kerndoelen, landelijk kerncurriculum en bijpassende evaluatie of toetsing op landelijke grondslag wordt 'Pedagogisch-Didactische Kern Structuur' (PDKS) genoemd.
- 4) De PDKS geeft enerzijds een diagnostisch overzicht van landelijke leerbegrippen, vorderingenniveaus en toetsingsalternatieven voor alle schooljaren basisonderwijs. In horizontaal opzicht wordt hierin duidelijk welke inhoudelijke niveaus en scoringsnormen representatief zijn voor de diverse leerjaren ('leeftijden'). Per leerling echter, verticaal in de PDKS, wordt diagnostisch inzichtelijk op welk niveau een leerling de schoolloopbaan begint, hoe

het proces in de loop der jaren is, en hoe de situatie tegen het eind van de basisschool eruit ziet. Deze verticale zienswijze ondersteunt, pedagogisch én psychologisch, de leerling in de groepscontext het meest adequaat. De PDKS ondersteunt dus tweeledige ofwel 'dubbele diagnostiek' waarbij steeds prioriteit wordt gegeven aan de individuele, verticale stimulering en evaluatie van de leerlingvorderingen en vervolgens, indien nog gewenst, een horizontale evaluatie of vergelijking met bijvoorbeeld leeftijdsgenoten of leerjaren.

- 5) Het houvast van een PDKS maakt het mogelijk dat, voor individuele leerlingen of subgroepen leerlingen, groepering in grotere groepen leerlingen flexibel kan worden ingericht. Bijvoorbeeld afhankelijk van de kenmerken van de aanwezige leerlingen en de voorkeuren van het schoolteam, los van de leeftijd van leerlingen of het leerjaar waarin zij op grond van leeftijd zouden zijn.
- 6) Er is sprake van een per leerling ingerichte, continue stimulering van ontwikkelings- of leerprocessen. Evaluatie van vorderingen kan doorlopend plaatsvinden (los van een bepaald tijdstip in het schooljaar). Deze 'formatieve evaluatie' maakt mede mogelijk dat zittenblijven of één of meer groepen overslaan overbodig zijn geworden. Feitelijk is ook eindtoetsing (summatieve toetsing) aan het einde van de loopbaan basisonderwijs overbodig omdat de belangrijkste informatie tijdens de voorgaande, gehele schoolloopbaan, is verkregen en benut.
- 7) De PDKS inclusief dubbele diagnostiek maakt tevens mogelijk dat speciale onderwijsinhouden en -processen voor enerzijds leerlingen met beperkingen en anderzijds (hoog)begaafde of zeer makkelijk lerende leerlingen precies, bijtijds en helder kunnen worden ingericht. Er bestaat in het beoogde Optimaliserend Onderwijs een integrale, preventieve onderwijssystematiek waarmee de huidige problemen bij 'van het gemiddelde afwijkende' leerlingen, hun ouders en leerkrachten, worden gereduceerd of ook voorkomen. De ene leerling kan een positieve schoolloopbaan in het basisonderwijs doorlopen in bijvoorbeeld zes jaar (kerncurriculum aangevuld met veel extra vrije curriculaire activiteiten) en een andere leerling in negen jaar (gericht op realisatie van vooral de kerncurricula taal en rekenen etc.).⁵

Doelstellingen

KML wil het overkoepelende wetenschappelijke kenniscentrum voor en over (zeer) makkelijk lerenden vormen, waarin:

- a) Bestaande wetenschappelijke kennis over hun leerbehoeften en -mogelijkheden en de vereiste omgevingskenmerken in en buiten school wordt geïnventariseerd, gedeeld en verspreid;
- b) Disciplinaire en interdisciplinaire wetenschappelijke inzichten over hun leermogelijkheden en vereiste optimaliserende onderwijskenmerken worden onderzocht, ontwikkeld en verspreid;
- c) Nieuwe wetenschappelijke kennis wordt ontwikkeld en verspreid, in het bijzonder de kennis met betrekking tot Optimaliserend Onderwijs.

Doelgroepen

KML richt zich op belangrijke sectoren en actoren in de samenleving en de relaties hiertussen, te weten:

- Wetenschap;
- Onderwijs;
- Zorg (somatische, geestelijke en jeugdzorg);
- Justitie (inclusief de justitiële keten);

---

⁵ Optimaliserend Onderwijs is ontwikkeld en beproefd in pilotprojecten. Gebleken is dat eventuele leerlingproblemen tijdig kunnen worden ondervangen en dat Optimaliserend Onderwijs positieve schoolervaringen oplevert voor de betrokken leerlingen, ouders en leerkrachten. De continue optimalisering van ontwikkelings- en leerprocessen per leerling, subgroep leerlingen, groep, school, en tussen scholen, kan met behulp van aangepaste Informatie- en Communicatie Technologie worden ondersteund (zie de verdere informatie en uitwerkingen bij Mooij, 2011, 2013, 2016b, 2020).

- Ouders/jeugd;
- Politiek;
- Bedrijfsleven.

Strategie

- KML deelt en verspreidt wetenschappelijke kennis voor organisaties en individuen via haar eigen informatiekanal, de KML-website;
- KML werkt samen met andere partijen om gezamenlijke doelstellingen te bereiken. Bijvoorbeeld: het gezamenlijk of onderling afgestemd verstrekken van voorlichting, geven van trainingen en houden van lezingen aan kennisinstellingen of organisaties die (gerelateerde) doelgroepen dienen zoals Ouders & Onderwijs, Balans, samenwerkingsverbanden in het onderwijs, scholen of scholengroepen;
- KML faciliteert het in contact brengen van gelijkgestemden;
- KML initieert relevante discussie of opinievorming of reageert op relevante standpunten in publieke, praktijkgerichte of wetenschappelijke media.

Activiteiten

Het voorgaande wordt concreet gemaakt in onder meer:

1. Bekend maken van relevante wetenschappelijke en andere informatie: bijvoorbeeld plaatsen van wetenschappelijke kennis op de KML-website; zelf schrijven van artikelen en boeken; uitbrengen van flyers; pogen te beïnvloeden van de (onderwijs)politieke agenda; (laten stellen van) relevante Kamervragen; aandacht vragen voor (overheids)rapportages op de KML-website; op aanvraag verstrekken van informatie;
2. Schrijven van probleemanalyses en –oplossingen zoals de notitie: ‘Onderwijswetgeving in de schoolpraktijk; Uitvoeringsproblemen en effectieve verbeteringen’ (2019).
3. Deelname in netwerken zoals KennisWeb: zo mogelijk verder te realiseren in samenwerking met stichting Balans, de Nederlandse en Vlaamse overheid.

Voorwaarden

KML kan zijn activiteiten adequaat uitvoeren als:

- KML waardering en (financiële) steun krijgt van de landelijke overheid (ministeries van OCW, VWS, J&V en BZK) en provinciale of gemeentelijke overheden en andere organisaties;
- fondsen, donateurs of kennisafnemers KML financieel ondersteunen.

Organisatie en financiën

Vooralsnog bestaat de stichting uit een bestuur en enkele vrijwilligers die zich belangeloos inzetten. Voor de inmiddels verrichte activiteiten heeft de stichting tot op heden (juli 2020) geen financiële ondersteuning ontvangen. Wanneer de stichting over financiën beschikt, ontvangen de bestuursleden conform de bepalingen in artikel 3 lid 5 van de statuten geen beloning voor hun werkzaamheden als bestuurder. Onkosten die zijn gemaakt in het kader van de bestuurswerkzaamheden en het werk van de stichting, worden vergoed op vertoon van bewijsstukken. Wanneer personeel wordt aangenomen, is het beloningsbeleid erop gericht te belonen volgens maatstaven die maatschappelijk aanvaardbaar en verantwoordelijk zijn en die passen bij de status van een algemeen nut beogende instelling.

Literatuur

- Heer, W. de. (2017). *Gelijkheid troef in het Nederlandse basisonderwijs. Onderzoek naar het onderwijs voor zeer makkelijk lerenden*. Dissertatie. Universiteit Leiden, Leiden, Nederland.
- Mooij, T. (2011). *Inrichting van Excellent Onderwijs: Handleiding. Peuterspeelzalen, scholen Primair Onderwijs en Bureaus Jeugdzorg*. Nijmegen / Heerlen: Radboud Universiteit, ITS / Open Universiteit, CELSTEC.
- Mooij, T. (2013). Cognitief hoogbegaafde leerlingen en 'Optimaliserend Onderwijs'. In H. Brouwers (Ed.), *Het recht van het kind te zijn zoals het is* (pp. 111-134). Gorinchem: Narratio.
- Mooij, T. (2016a). Onderwijsdifferentiatie en leerlingproblemen in Nederland, 1916-2015. Review van probleemanalyses, onderzoeken en effecten van beleidsmaatregelen. *Mens en Maatschappij*, 91(3), 235-269.
- Mooij, T. (2016b). 'Optimaliserend Onderwijs' voor elke leerling. Multiniveau theoretisch ontwerp en praktijkontwikkeling. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek*, 55, 459-483.
- Mooij, T. (2020). Onderwijskwaliteit, óók voor (hoog)begaafde leerlingen. *Talent*, 22(3), p. 27-32.
- Mooij, T., & Fettelaar, D. (2010). *Naar excellente scholen, leraren, leerlingen en studenten* (advies), Nijmegen, Nederland: ITS / RU Nijmegen.
- Mooij, T., Hoogeveen, L., Driessen G. Hell, J. van, & Verhoeven, L. (2007). *Succescondities voor onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen. Eindverslag van drie deelonderzoeken*, Nijmegen, Nederland: ITS / CBO / Orthopedagogiek, RU Nijmegen.
- Mooij, T., Terpstra, F., Heer, W. de & Timmerman, T. (2019). *Onderwijswetgeving in de schoolpraktijk. Uitvoeringsproblemen en effectieve verbeteringen*. Zie KML-website.